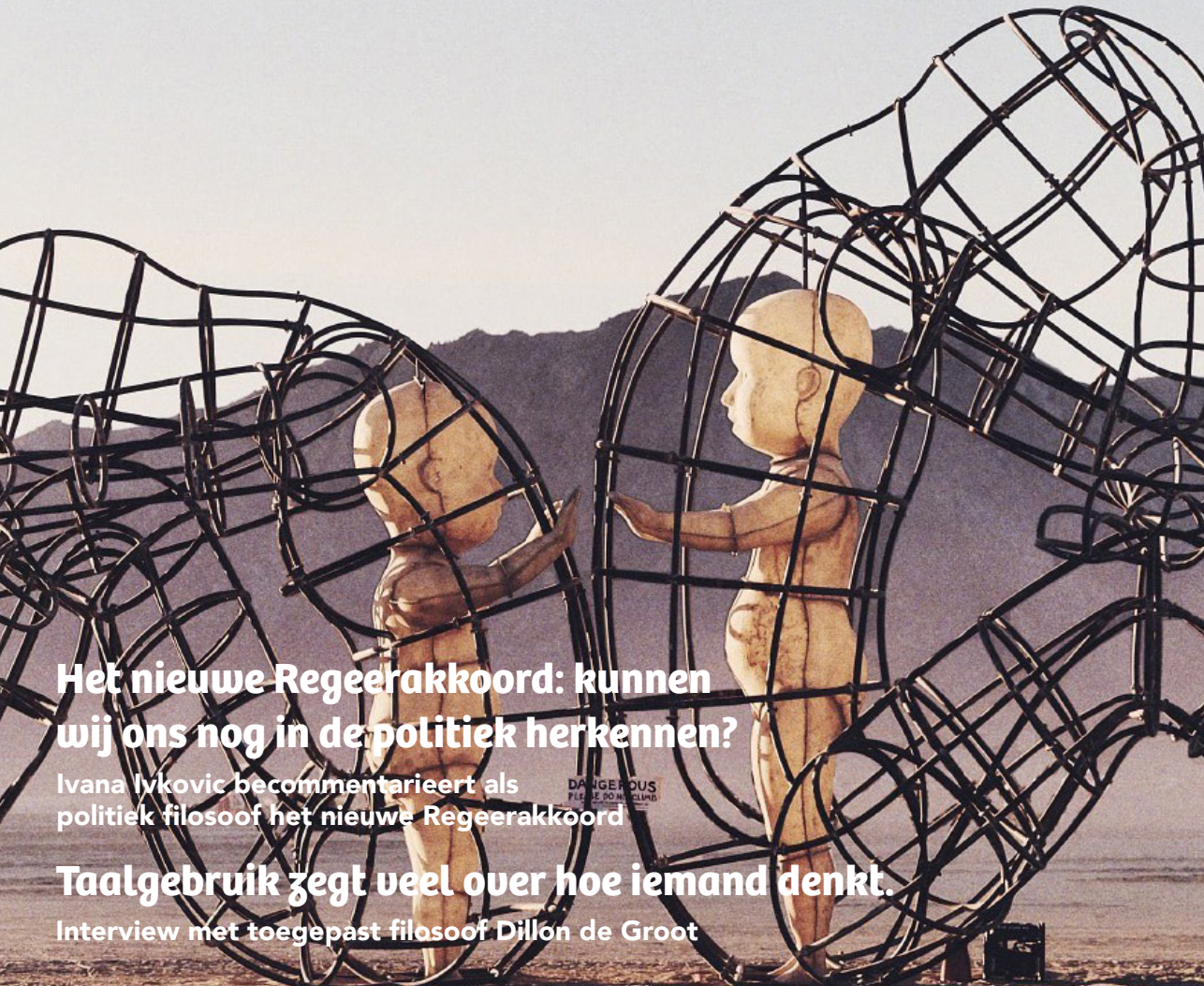

Phronèsis

VAKBLAD VOOR TOEGEPASTE FILOSOFIE

NUMMER 14 - MAART 2022 - JAARGANG 4 | € 6,00

Het nieuwe Regeerakkoord: kunnen wij ons nog in de politiek herkennen?

Ivana Ivkovic becommentarieert als politiek filosoof het nieuwe Regeerakkoord

DANGEROUS
FILE, DOCUMENT
LAND

Taalgebruik zegt veel over hoe iemand denkt.

Interview met toegepast filosoof Dillon de Groot

Duurzaam burgerschapsonderwijs kan alleen ontwikkeld worden vanuit een duidelijke schoolvisie.

Deel 2 van het drieluik over burgerschapsonderwijs

Soms kunnen dingen raar lopen.

Column van Arend Steunenbergh

Inhoud

6

12

32

Artikelen

6 Het nieuwe Regeerakkoord: kunnen we ons nog in de politiek herkennen?
Door Ivana Ivkovic

12 Duurzaam burgerschaps-
onderwijs kan alleen ont-
wikkeld worden vanuit een
duidelijke schoolvisie.
Door Wilma Mulder

26 De Volkskrant
Door Henna Doornekamp

32 Taalgebruik zegt veel over
hoe iemand denkt.
*Interview met toegepast filosoof
Dillon de Groot*
Door Alex Passchier

Terugkerende rubrieken

- 5** Voor u gespot
- 18** Filmkast
- 20** Denkertje
- 22** Boekenplank
- 37** Column
- 40** Filosofie op straat

Colofon

Vakblad voor toegepaste filosofie

REDACTIE

Henna Doornekamp
Wilma Mulder
Alex Passchier
Isa Wissink (redactiesecretariaat)
Martin Slagter (hoofdredactie a.i.)

EINDREDACTIE

Martin Slagter
Wilma Mulder

REDACTIE-ADRES EN CONTACTGEGEVENS

Akelei 2
4007 TA Tiel
E-mail: info@phronesismagazine.nl
Telefoon: 06-43438008 (Martin Slagter)

UITGAVE

Phronèsis is een uitgave van Stichting
voor Toegepaste Filosofie (STF) en
verschijnt drie keer per jaar.

DIRECTIE

Directie van de HTF

VORMGEVING | DRUKWERK

Kevin Leijten
Practicum Printmanagement BV, Soest

AUTEURS NUMMER 14

Henna Doornekamp, Ivana Ivkovic,
Wilma Mulder, Alex Passchier,
Marianne Scheeper, Martin Slagter,
Arend Steunenberg, Isa Wissink

FOTO OMSLAG

Gerome Viavant - het standbeeld Love
van Alexander Milov

ABONNEMENTEN

Een jaarabonnement op Phronèsis (drie
nummers) kost 15 euro per jaar. Losse
nummers kosten 6 euro. Een
abonnement aanvragen kan via
contact@phronesismagazine.nl.

ARTIKELN

Wilt u een artikel schrijven voor
Phronèsis? Of wilt u reageren op een
artikel? De redactie ziet uw ideeën,
reacties en brieven graag tegemoet.
U kunt deze sturen naar
redactie@phronesismagazine.nl

ADVERTENTIES

Wilt u adverteren in Phronèsis?
Stuur dan een mail naar
redactie@phronesismagazine.nl

WEBSITE

www.phronesismagazine.nl

DISCLAIMER

Phronèsis heeft geprobeerd voor deze
publicatie alle rechthebbenden van de
foto's te achterhalen. Mocht u
desondanks foto's tegenkomen,
waarvan u rechthebbende bent en u
heeft geen toestemming gegeven voor
de publicatie ervan, neemt u dan
contact op via
redactie@phronesismagazine.nl

© FOTO: ALEXANDR PODVALNY

Voorwoord

Dit nummer verschijnt onder een kwaad gesternte: het is weer oorlog in Europa. De inval in Oekraïne vond vlak voor de deadline van dit nummer plaats. Daarom was het niet meer mogelijk er een groot artikel aan te wijden. Om toch enige aandacht aan deze treurige actualiteit te wijden, heeft de redactie een aantal quotes over oorlog en vrede verzameld, die we zonder verdere toelichting ter overweging aanbieden. Daarnaast was onze columnist Arend Steunenbergh bereid zijn al ingeleverde column te vervangen door een actuele versie, waarin hij een even fascinerend als onthutsend verband legt tussen de filosoof Isaiah Berlin en de autocraat Vladimir Poetin.

Verder in dit nummer deel 2 van het drieluik over burgerschapsonderwijs. Hierin gaat redacteur Wilma Mulder in op de praktische aanpak van het burgerschapsonderwijs in de klas en op school. Schoolleiders en docenten krijgen informatie aan-

gereikt waarmee zij zelf burgerschap binnen hun eigen school een stevige(re) positie kunnen geven. Het is aan scholen om ten aanzien van burgerschapsonderwijs een onderliggende visie te ontwikkelen. De HTF kan hierbij ondersteuning bieden. Neem voor een vrijblijvend gesprek contact op via: burgerschap@hogeschoolvoortoegepastefilosofie.nl.

Ook in dit nummer weer aandacht voor de beroepspraktijk van de Toegepast Filosoof. In een interview vertelt Dillon de Groot, HTF-afgestudeerde van het eerste uur, hoe hij in zijn werk als mediator bij Conflictcentrum Nederland gebruik maakt van filosofische inzichten en vaardigheden.

Als lezer kunt u *Phronèsis* inmiddels ook online bekijken en desgewenst op artikelen reageren. Ga hiervoor naar: www.phronesismagazine.nl.

Martin Slagter, hoofdredacteur

Martin Slagter

Martin Slagter (1953) studeerde Nederlands en filosofie en is als docent Nederlands, journalistiek en filosofie verbonden geweest aan verschillende scholen en opleidingen, waaronder Hogeschool Utrecht (HBO Recht), de Hogeschool voor Geesteswetenschappen Utrecht en het Instituut voor Filosofie. Hij schrijft met enige regelmaat opiniërende artikelen in de Volkskrant, NRC en Trouw, en is auteur van de veelgebruikte filosofiemethode *Leren Filosoferen*. Martin Slagter is oprichter en algemeen-directeur van de HTF, en is hier werkzaam als docent Taalvaardigheid en Taalfilosofie.

Agenda

Week van de Kinderfilosofie

Zaterdag 2 t/m zondag 10 april 2022

De Week van de Kinderfilosofie is van zaterdag 2 t/m zondag 10 april 2022. Het thema is vervat in de vraag: 'Kun je vrienden zijn met een vreemde?' Door het hele land worden activiteiten georganiseerd om kinderen te laten filosoferen over dit thema, zowel binnen als buiten, op school en thuis, in de bieb of op het strand. Kijk voor meer informatie op: www.weekvandekinderfilosofie.nl.

Dag van de Filosofische Praktijk

Jaarlijks worden in de maand april door heel Nederland en Vlaanderen filosofische nachten, programma's, lezingen, debatten en festivals georganiseerd rondom het thema van de Maand van de Filosofie. In dit kader verschijnt er elk jaar tevens een nieuw filosofisch essay en een filosofisch kinderboek. De Socratesbeker wordt uitgereikt aan het beste filosofieboek van het afgelopen jaar, eens in de twee jaar worden een nieuwe Denker des Vaderlands en jaarlijks De Jonge Denkers uitgeroepen.

Het thema is dit jaar: 'Intieme vreemden'. Hoogleraar Paul Verhaeghe onderzoekt dit thema in het essay van de Maand van de Filosofie. Het kinderboek wordt dit jaar geschreven door Mirjam Oldenhave.

Voor het programma met alle activiteiten zie: www.maandvandefilosofie.nl/agenda.

HTF-symposium: Waartoe is de Toegepaste Filosoof op aarde?

Zaterdag 21 mei 2022, 10.00 - 15.00 uur

Locatie: Vondellaan 174 Utrecht

De maatschappelijke behoefte aan filosofisch geschoolde professionals lijkt groter dan ooit. Toenemende complexiteit, grote transities, politieke en morele opgaven vragen om beroepsbeoefenaars die kunnen denken en handelen vanuit een ander perspectief en een rijker, normatief vocabulaire. De Toegepaste Filosoof heeft de toekomst: geschoold vanuit de filosofische traditie, maar van waarde in de dagelijkse praktijk; bedreven in denken, maar gericht op doen.

In het symposium gaan we op zoek naar de rol, of rollen, die de Toegepaste Filosoof kan spelen: van mediator en programmamaker tot docent, van coach en ethicus tot beleidsadviseur. We doen dit met hulp van Marjan Slob, filosoof en essayist, maar ook met bekende HTF-docenten, zoals Ivana Ivkovic, Lianne Tijhaar en Floris van den Berg. En niet in de laatste plaats met HTF-alumni die hun weg in de maatschappij hebben gevonden en werk hebben gemaakt van filosofie.

Aanmelden: via de website:

www.hogeschoolvoortoegepastefilosofie.nl/symposia

Kosten: € 25,00 p.p.

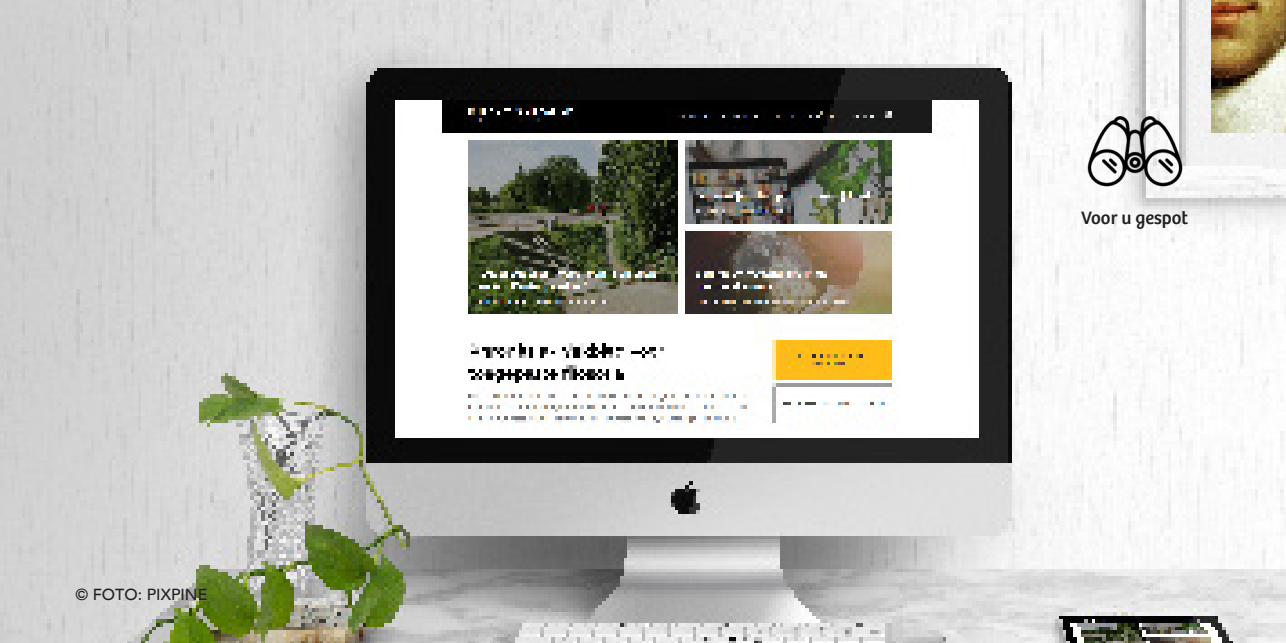
Het symposium is gratis toegankelijk voor HTF studenten.

Dag van de Filosofische Praktijk

Op zaterdag 16 april vindt op de Internationale School Voor Wijsbegeerte in Leusden de eerste 'Dag van de Filosofische Praktijk' plaats. Op deze dag staat de Filosofische Praktijk in de breedste zin van het woord centraal. Iedereen die open staat voor filosofie, is welkom om kennis te maken met de Filosofische Praktijk. Leden van de Vereniging Filosofische Praktijk (VFP) bieden de hele dag een programma aan met lezingen, workshops en praktijksessies, voor zowel beginners als gevorderden.

De dag wordt geopend met een lezing door Denker des Vaderlands, Paul van Tongeren, getiteld: 'Filosofie als levenswijze' en beëindigd met een lezing over de Afrikaanse filosoof Ubuntu door Leontine van Hooff. Daar tussendoor kun je deelnemen aan een uiteenlopende reeks van workshops, lezingen en praktijksessies. Bekijk het programma op: www.verenigingfilosofischepraktijk.nl/dag-van-de-filosofische-praktijk.

De prijs voor bezoekers is €65,00 en voor studenten € 40,00. Dit is inclusief lunch en afsluitende borrel. Neem voor meer informatie contact op met Robert Keurntjes via secretaris@verenigingfilosofischepraktijk.nl.

© FOTO: PIXPINE

Phronèsis nu ook online

Het vakblad voor toegepast filosofen is nu ook online te lezen. Alle interviews, nieuwsberichten, columns en andere artikelen kun je lezen op www.phronesismagazine.nl. Kijk er eens rond, herlees een artikel uit een oude editie of start een discussie met andere lezers.

Niet zo lang geleden hebben we met de redactie van Phronèsis de keuze gemaakt om het magazine verder te ontwikkelen naar een praktisch vakblad voor elke professional die zich met ethische of filosofische vragen

geconfronteerd ziet. Je leest over filosofie- en burger-schapsonderwijs, en krijgt handige tips om je beroep als toegepast filosoof vorm te geven. Daar hoort een website bij waar je al deze informatie digitaal kunt raadplegen, ook van eerdere edities.

Neem een kijkje op de website en laat ons vooral weten wat je ervan vindt!

Taal = alles wat het geval is

In haar essay *Taal = alles wat het geval is* schrijft Imme Dros, voorheen vooral bekend van haar mythologieboeken voor kinderen, over Ludwig Wittgensteins *Tractatus Logico-Philosophicus*. Ze begint een zoektocht naar waar de taal begint en maakt daarbij verbindingen met andere literatuur, van Homerus tot Annie M.G. Schmidt. Wittgenstein wordt beschouwd als één van de belangrijkste taalfilosofen binnen de canon, maar zijn werk is niet altijd even makkelijk om te lezen; Dros doet met dit essay een poging om 'de Tractatus' wat toegankelijker te maken.

Het nieuwe Regeerakkoord: kunnen wij ons nog in de politiek herkennen?

Door: Ivana Ivkovic

“Ik weet steeds minder goed wat ik ervan moet vinden,” zei een vriendin tegen mij nadat het nieuwe Regeerakkoord, na lang wachten, eindelijk gepubliceerd werd. Dat is best gek, want die vriendin weet heel goed wat zij vindt van, bijvoorbeeld, de klimaatcrisis: “Wij hebben écht geen excuus om nog langer te wachten!”, of van armoedebestrijding: “Het is toch belachelijk dat wij in zo’n rijk land nog steeds mensen hebben die in armoede leven!”

Mijn vriendin bedoelde vooral dat zij het lastig vond om de politieke kleur, de gehele koers van Rutte IV te beschrijven. Immers, op sommige punten lijkt het kabinet grote beslissingen te nemen, maar dan toch weer op zijn schreden terug te keren, of alsnog een andere richting in te slaan. Zo worden er miljarden uitgetrokken om de klimaatdoelen te halen, maar inkrimping van de veestapel blijft nog steeds een taboe. Er wordt geïnvesteerd in kansgelijkheid en meer bestaanszekerheid, maar bezuinigd op de zorg en de jeugdhulp - twee sectoren die juist nu door corona extra onder druk zijn komen te staan.

FILOSOFISCHE MANTRA

Die vriendin vroeg of ik, als politiek filosoof, er wel iets van begreep. Kon ik met behulp van filosofie een ander licht laten schijnen op deze beleidsvoornemens? Kon ik, vroeg ik mij af, een beter antwoord geven dan het voor de hand liggende: dit is wat je nu eenmaal krijgt als je met veel partijen lang onderhandelt - een politiek compromis? Ik wilde niet de gebruikelijke filosofische mantra uit de kast halen. De

‘oude’ politieke categorieën van links-versus-rechts of sociaal-versus-liberaal zijn versleten en niet langer geschikt om onze hedendaagse politiek te begrijpen. Ik wist dat mijn vriendin op zoek was naar handvatten om te begrijpen wat er nu wél gebeurt en geen behoefte had aan een lesje over hoe de politiek níet langer werkt. Bovendien zeggen politieke beslissingen iets over wie wij, als politieke gemeenschap, willen zijn: hoe wij willen leven, hoe wij met elkaar willen omgaan - en daar ontbrak nu een helder zicht op. Wat zegt dit Regeerakkoord over ons?

Kortom: ik probeer te ontrafelen hoe het innerlijke mechaniek van een systeem werkt.

FILOSOFISCHE ANATOMIELES

In de manier waarop ik filosofie gebruik in mijn dagelijks werk: in het onderwijs dat ik geef en in de maatschappelijke en politieke analyses bedoeld voor advies of een artikel, probeer ik altijd iets te benoemen wat ongezegd blijft - impliciete veronderstellingen, uitgangspunten, manieren van kijken. Ik probeer te laten zien hoe die veronderstellingen doorwerken, hoe ze onze keuzes sturen en vormgeven. Kortom: ik probeer te ontrafelen hoe het innerlijke mechaniek van een systeem werkt. Dit levert geen kant-en-klare antwoorden op, maar opent wel nieuwe zichtlijnen. Die zichtlijnen zijn belangrijk om te weten waar we staan en waar we heen gaan, ook als het gaat om het nieuwe Regeerakkoord. Daarom hier: een filosofische anatomieles. De patiënt: het coalitieakkoord van Rutte IV, getiteld: 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst.'

Als je iets van dit Regeerakkoord wilt begrijpen, zo luidt mijn stelling, dan moet je niet praten over de politieke koers, maar over de benadering van maatschappelijke problemen die je erin aantreft. Bijvoorbeeld: de aanpak van armoede. Voor het eerst is er een minister van Armoedebeleid: Carola Schouten van de ChristenUnie. Het nieuwe kabinet wil het

aantal kinderen dat in armoede opgroeit, de komende jaren halveren. Dat is een stevig voornemen. Maar de manier waarop dit uitgevoerd wordt, is hier veelzeggend.

WIRWAR VAN REGELS

Schouten wil dat overheidsinstanties persoonsgegevens kunnen delen om minima te traceren. Het gaat hier specifiek om een groep die een onvolledige AOW ontvangt en recht heeft op een toelage, maar daar geen gebruik van maakt. De minister zegt iets te willen doen aan de wirwar van regels waarin mensen soms de weg kwijtraken. Het merkwaardige is dat ze niets aan dat complexe systeem van regels zelf doet. Er wordt juist een teelens van gekoppelde databestanden ingezet om de burgers die verdwaald zijn in dit labyrint, zichtbaar te maken. Bovendien wordt armoede niet geplaatst in een brede sociaaleconomische context, niet gezien als een probleem dat je met herverdeling zou moeten oplossen. Het is eerder een lokale opeenhoping van tekorten en achterstanden, en je moet even aan de juiste knoppen draaien om dat te corrigeren. Iets vergelijkbaars zie je ook op andere beleidsterreinen, zoals het onderwijs. Het toverwoord is 'kansengelijkheid'. De bedoeling is om bepaalde knelpunten op te sporen waar het

onderwijsproces stukt en maatwerk te bieden om de doorstroming weer op gang te krijgen.

FILOSOFISCH BRILLETJE

Wie dit beleid met een filosofisch brilletje wil bekijken, kan te rade gaan bij de Franse denker Michel Foucault. Hij constateert een ingrijpende verandering in de politiek. Volgens Foucault staat niet langer de vraag centraal wat de juiste politieke inrichting van een samenleving is. In plaats daarvan komt de nadruk te liggen op de vraag wat een goede manier is om de samenleving te reguleren. Bij Foucault heet dit 'bestuurlijkheid', dat vaak wordt uitgelegd als: 'politiek is een soort management geworden'. Op zich klopt dat wel, alleen maakt die uitleg nog niet duidelijk hoe diep die transformatie eigenlijk gaat en welke implicaties ze heeft. Ik wil hier die diepte inzichtelijk proberen te maken, onder andere aan de hand van het armoedebeleid.

Het heeft grote gevolgen of je armoede ziet als het effect van bepaalde politieke beslissingen in het verleden. Je krijgt dan onmiddellijk een klassieke politieke discussie of wij de maatschappelijke inrichting die daar het gevolg van is, moeten veranderen. En hoe we dat kunnen doen. Als je armoede daarentegen ziet als een reguleringsprobleem, dan wordt die discussie anders en complexer. Niet de structuren zelf staan dan ter discussie, maar de vraag hoe je binnen die structuren het beste kan sturen. Je zou kunnen betwisten dat de voorgestelde regulering effectief is. Worden hiermee de juiste mensen bereikt en worden ze boven de armoedegrens uitgetild? Die discussie is meteen lastig, want je hebt inzicht nodig in heel veel complexe processen die op bepaalde punten niet goed werken en die leiden tot armoede als een soort lokale 'ontregeling'. Sommige mensen hebben een slechte startpositie of ze lopen achterstanden op in het onderwijs, ze hebben misschien gezondheidsproblemen, mogelijk maken ze verkeerde keuzes. Alleen een grote hoeveelheid data zou dit inzichtelijk kunnen maken.

Het heeft grote gevolgen of je armoede ziet als het effect van bepaalde politieke beslissingen in het verleden.

DATAVERGARING

Foucault wijst erop dat deze vorm van politiek niet kan bestaan zonder een specifiek soort kennis, gebaseerd op data en data-analyse, want dat is de geijkte manier om complexe processen inzichtelijk te maken. Vanuit deze optiek is het geen toeval dat armoedebeleid nu berust op de koppeling van gegevensbestanden, want zonder data is regulering blind. Het zal weinig verschil maken dat we - zeker sinds de toeslagenaffaire - ons ervan bewust zijn dat aan datavergaring bepaalde gevaren kleven. Het is niet waarschijnlijk dat de tendens om steeds meer data te verzamelen en met elkaar te combineren zal keren, want die tendens zit in deze vorm van politiek bedrijven ingebakken.

Maar regulering zet de democratie ook onder druk, want lang niet iedereen kan zulke analyses maken en niet iedereen heeft toegang tot de relevante data. En hoe moet je een eigen mening vormen over een bepaalde maatregel, als het niet inzichtelijk is welke effecten die heeft? Politiek wordt een stuk minder transparant voor 'de gewone burger', zoals die vriendin van mij die niet weet wat ze ervan moet denken.

LIBERALE INSLAG

Wie in de politiek van regulering een principieel standpunt probeert te ontwaren, grijpt telkens mis. Bezien vanuit de reguleringslogica is het bijvoorbeeld helemaal niet inconsistent om de stikstofproblematiek te willen aanpakken én de veeboeren met rust te laten, zoals dit kabinet doet. Foucault stelt dat politiek lang gebaseerd is geweest op een autoriteit die zich

© FOTO: SUSAN Q YIN

laat gelden, die wetten en regels oplegt, en vooral 'nee' weet te zeggen tegen de burger. Maar lijnrecht tegen de burger ingaan levert doorgaans geen efficiënte regulering op - denk bijvoorbeeld aan de boeren die met hun landbouwmachines op het Malieveld gingen protesteren. Een politiek van regulering is op een bepaalde manier meegaand, want je kan ook andere knoppen proberen te vinden waaraan je kunt draaien en waar wellicht wat minder weerstand op zit.

Het merkwaardige is dat die meegaandheid slechts één kant van de medaille is. Enerzijds heeft regulering inderdaad een liberale inslag. Individuele keuzevrijheid en 'jezelf kunnen zijn' staan hoog in het vaandel. Zo ook in het nieuwe Regeerakkoord. Op zich is dat niet zo verrassend met een liberale partij aan het hoofd. Maar het valt op dat ook de bestrijding van discriminatie en racisme nu onder hetzelfde kopje valt: 'naar een samenleving waarin iedereen zichtbaar zichzelf kan zijn'. De aandacht verschuift daarmee van de inherente onrechtvaardigheid van discriminatie en racisme, naar het feit dat ze een obstakel zijn voor de vrijheid van het individu.

STURING VAN KEUZES

Hier pikt Foucault een cruciaal en fascinerend punt op: hoewel aan individuele keuzevrijheid niet getornd mag worden, wordt die keuzevrijheid tegelijkertijd een nieuw domein van overheidsingrijpen. De burger wordt wel vrijgelaten in zijn of haar keuzes, maar zeker niet met rust gelaten. Met de juiste duwtjes in de rug - in het Engels bekend als nudging - kan de burger ertoe bewogen worden andere keuzes maken. Met andere woorden: de burgers zelf worden een knop waaraan de regering kan draaien. Dit is duidelijk zichtbaar in het Regeerakkoord, bijvoorbeeld wanneer gezondheidszorg wordt toegespitst op 'preventie, gezondheid en bewegen'. Want vijf miljard bezuinigen op ziektekosten kan wél als mensen maar minder vaak ziek worden. Ook de spreiding van de betaling van het eigen risico kun je in dit licht zien: als de financiële drempel wordt verlaagd, zijn mensen eerder geneigd om tijdig hulp te zoeken. Wij zijn inmiddels gewend om dit als een 'slimme' bezuinigingsmaatregel te zien, maar de les die ik hieruit met behulp van Foucault probeer te trekken, is: zie het vooral als een vorm van sturing van keuzes. Op andere gebieden gebeurt hetzelfde. Zo worden de burgers naar meer milieubewuste keuzes gestuurd door onder andere de invoering van rekeningrijden.

De politiek van regulering heeft vaak de kritiek geogst dat ze ten diepste depolitiserend zou zijn.

STATUS QUO

Die combinatie van keuzevrijheid én sturing is een vreemd huwelijk. Gaat de politiek mee met wat de burger wil of leidt dit tot een toenemende controle? In regulering lijken deze twee hand-in-hand te gaan. In de praktijk zie je burgers die zich niet gehoord voelen en politici die zeggen: 'wij hebben écht geluisterd'. En juist het feit dat het zo lastig is om hier een heldere grens te trekken, maakt de kloof tussen burger en overheid dieper draagt bij aan een gevoel van vervreemding.

De politiek van regulering heeft vaak de kritiek geogst dat ze ten diepste depolitiserend zou zijn. Daarmee wordt bedoeld dat de politieke keuzes die aan de grondslag van ons systeem liggen, niet langer als keuzes worden gezien. Kamerlid Sylvana Simons uitte een dergelijke kritiek op het nieuwe Regeerakkoord. In haar ogen spreekt uit het Regeerakkoord de idee dat de manier waarop wij onze samenleving hebben ingericht, in de kern wel op orde is. Zij ziet dit als een vorm van ideologie die de status quo van de bestaande orde in stand wil houden - een orde die zij bekritiseert als onrechtvaardig. Ik ben geneigd om haar gelijk te geven, in zoverre ik in het Regeerakkoord een vorm van politiek zie die niet langer bezig is met architectuur, maar met sturing. Toch lijkt het probleem mij wat ingewikkelder. Bijl en dit kabinet spreken simpelweg niet dezelfde politieke taal en wat Simons als 'de orde' ziet, is vanuit het perspectief van regulering helemaal geen vaststaande structuur maar slechts een 'proces', dat door sturing ook zelf verandert. De kwestie van het behoud van de status quo is daarin helemaal niet aan de orde. De kritiek van Simons loopt daarom het risico om in het niets te vallen.

UTOPISCHE VERWACHTING

Misschien zouden we daarom gebaat zijn bij een andere soort kritiek: een kritiek die de verwachtingen en de effecten van politiek-als-regulering zorgvuldig ontleedt en ter discussie stelt. Die vragen stelt als: In hoeverre is het mogelijk om de juiste knoppen te vinden waaraan je kunt draaien en wanneer wordt dit een utopische verwachting? Wat doet het met ons als samenleving dat wij op zo'n manier transparant worden gemaakt? En wat als wij de juiste knoppen zouden weten te vinden en in staat zijn onze maatschappij heel fijn te reguleren, maar wij ons niet langer kunnen herkennen in de politiek? Als we niet langer een verband kunnen leggen tussen de beslissingen die we nemen en wat deze beslissingen zeggen over wie wij zijn en waar we voor staan? Willen wij wel zo'n politiek?

En die vriendin? Die zei dat ze zou willen stemmen op een partij die zulke vragen stelt. P

Ivana Ivkovic

Ivana Ivkovic (1974) studeerde filosofie in Tilburg en werkte aan de Katholieke Universiteit Brussel en de Universiteit van Tilburg. In 2009 was ze visiting scholar aan The New School for Social Research te New York. Momenteel bereidt ze een dissertatie voor op gebied van politieke filosofie. In 2011 heeft ze haar publieksactiviteiten gebundeld in een eigen bureau, NoWishfulThinking. Bij de HTF werkt Ivana vanaf september 2021 als coördinator van de Bachelor Toegepaste Filosofie en docent Politieke en Sociale Filosofie.

Toegepast in
Onderwijs (OW)

Duurzaam burgerschaps- onderwijs kan alleen ontwikkeld worden vanuit een duidelijke schoolvisie.

DEEL 2 VAN DRIELUIK

Door: Wilma Mulder

Sinds de wet op het burgerschapsonderwijs op 1 augustus 2021 in werking is getreden, moeten scholen aantonen dat zij hun leerlingen onder meer respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische samenleving bijbrengen en daarnaar handelen. Leerlingen dienen competenties te ontwikkelen waarmee zij bij kunnen dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving; ook dienen zij kennis van en respect voor verschillen in levensovertuigingen bijgebracht te krijgen. Zie voor de volledige wettekst het kader aan het eind van dit artikel.

De wettekst biedt veel ruimte voor een eigen invulling van het burgerschapsonderwijs. Deze vrijheid brengt het risico met zich mee dat burgerschapsonderwijs verwordt tot een 'afvinkoefening'. Een keer met je klas de Tweede Kamer bezoeken of op Paarse Vrijdag een regenboogvlag hijsen is mooi en zinvol, maar geen 'samenhangend en doelgericht' onderwijs, zoals het wetsartikel ook voorschrijft. Dat burgerschap geen apart vak is (behalve bij het MBO, zie onderstaand kader), maakt een en ander best gecompliceerd.

Burgerschap in het MBO

"Het onderdeel burgerschap bereidt mbo-studenten voor op volwaardige deelname aan de maatschappij en goed kunnen functioneren in hun beroep. De vaardigheden, houding en kennis die daarbij horen, zijn beschreven in vier burgerschapsdimensies: de politiek-juridische dimensie, de economische dimensie, de maatschappelijk-sociale dimensie en de dimensie vitaal burgerschap." (bron: www.mboraad.nl)

N.B.: voor mbo-studenten geldt met betrekking tot het vak Burgerschap een inspanningsverplichting, geen resultaatverplichting.

PHRONÈSIS-‘SPECIALS’ OVER BURGERSCHAPSONDERWIJS

De Hogeschool voor Toegepaste Filosofie (HTF), afstudeerrichting onderwijs, leidt op tot tweedegraads docent Filosofie en Burgerschap. Dat houdt in dat je met dit diploma op zak ‘Bachelor of Education (Bed)’ bent en les mag geven in de vakken Filosofie en Burgerschap aan de eerste drie klassen van de havo en het vwo, het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs, de volwasseneneducatie en het praktijkonderwijs. De HTF is voornamelijk de enige hbo-instelling in Nederland die geaccrediteerd is om een tweedegraads bevoegdheid burgerschapsonderwijs te verstrekken.

In Phronèsis, het vakblad voor toegepaste filosofie van de HTF, besteden we in drie edities bijzondere aandacht aan burgerschapsonderwijs. Dit drieluik is bestemd voor onderwijsprofessionals in het funderend onderwijs en biedt een overzicht in de wettelijke verplichtingen en de (on)mogelijkheden bij de praktische uitvoering.

Ook wordt het filosofisch fundament verkend: de gedachten, normen en waarden die de vormgeving van burgerschapsonderwijs bepalen.

In het eerste luik (Phronèsis nr. 13) stond de wetgeving rond burgerschapsonderwijs centraal. Met name wordt ingegaan op het wetsartikel ‘Actief burgerschap en sociale cohesie’, waarin de verplichting om burgerschapsonderwijs op school aan te bieden, geformuleerd wordt. Dit artikel is online terug te lezen op onze gloednieuwe website www.phronesismagazine.nl. In dit nummer staat de praktische aanpak van het burgerschapsonderwijs centraal en in het volgende nummer van Phronèsis (nr. 15) de filosofische insteek van burgerschapsonderwijs. Schoolleiders en docenten krijgen d.m.v. dit drieluik informatie aangereikt waarmee zij zelf burgerschap binnen hun eigen school een stevige(re) positie kunnen geven.

Curriculum.nu

Buiten het mbo is Burgerschap geen zelfstandig vak. Hoe bied je burgerschaps- onderwijs vakoverstijgend aan, in een doorlopende leerlijn en het liefst ook nog met meetbare resultaten, als het geen zelfstandig vak is en geen eindtermen kent? Het ontwikkelteam van Curriculum.nu formuleert dit als volgt: "Burgerschap wordt een integraal onderdeel van het onderwijsprogramma, zodat er een doorlopende leerlijn ontstaat van het primair naar het voortgezet onderwijs."

Curriculum.nu heeft een landelijk leerplan voor burgerschapsonderwijs uitgewerkt. Drie belangrijke basiswaarden van de democratische samenleving staan daarbij centraal: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Ook mondiale thema's als globalisering, duurzaamheid en technologie zijn verbonden met de democratische samenleving. Leerlingen leren daarnaast te participeren. Ze krijgen inzicht in besluitvormingsprocessen op lokaal, nationaal en internationaal niveau, en ontdekken de invloed die zij hierop hebben. "Burgerschapsonderwijs moet leerlingen in staat stellen om actieve, kritische, nieuwsgierige en betrokken burgers te worden." (bron: <https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/>)

Tien bouwstenen

Curriculum.nu benoemt tien bouwstenen voor burgerschapsonderwijs: vrijheid en gelijkheid, macht en inspraak, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, digitaal samenleven, duurzaamheid, globalisering en technologisch burgerschap. Daarbij is het uitgangspunt dat scholen richting wordt gegeven met voldoende ruimte voor een eigen invulling. Men schrijft echter ook: "Burgerschap is in het onderwijs voortdurend aanwezig, maar niet altijd herkenbaar. Expliciete aandacht voor burgerschap is er pas in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, bijvoorbeeld bij het vak maatschappijleer."

Interessant vraagstuk

In het Regeerakkoord van het kabinet Rutte IV staat onder meer de volgende zin: "Burgerschap wordt een integraal onderdeel van het onderwijs en wordt gegeven door daartoe bevoegde docenten."

Binnen de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie (HTF) is de heersende opvatting dat, in tegenstelling tot wat de Curriculum.nu stelt, burgerschap expliciet herkenbaar moet zijn in een doorlopende leerlijn vanaf het PO. Vanzelfsprekend is de HTF, vooralsnog de enige hbo-instelling die gecertificeerd is als opleider voor docenten Burgerschap, er voorstander van om burgerschapsonderwijs door bevoegde docenten te laten verzorgen. Hoe je echter, zoals in het Regeerakkoord staat, integraal burgerschapsonderwijs verzorgt, terwijl het geen apart vak is en geen eindtermen kent, is een interessant vraagstuk. De opleiders van de HTF en een aantal docenten Filosofie en Burgerschap in opleiding hebben zich dan ook verenigd in een werkgroep die doorlopend, vakoverstijgend burgerschapsonderwijs wil ontwikkelen vanuit een filosofisch vertrekpunt. Hierover gaat het derde artikel van dit drieluik over burgerschapsonderwijs, dat in het volgende nummer van Phronèsis verschijnt (nr. 15). Ook staat het najaarssymposium van de HTF, op 12 november 2022, geheel in het teken van filosofisch burgerschapsonderwijs.

Ontschotting

Voor onderwijsprofessionals ligt er nu de uitdaging om burgerschapsonderwijs concreet en praktisch toepasbaar te maken. Er zijn scholen die hier al (ruime) ervaring mee hebben. Zo is op de Amsterdamse Mavo al het onderwijs georganiseerd vanuit burgerschap als centraal punt en vind je een integrale, vakoverstijgende aanpak op onder meer Agora-scholen en scholen waar domeinonderwijs wordt aangeboden. Wat opvalt, is dat deze scholen allemaal de

PRAKTIJKVOORBEELD DOMEINONDERWIJS OP HET DR. KNIPPENBERGCOLLEGE

Het Dr. Knippenbergcollege te Helmond werkt met haar 'domeinonderwijs' vakoverstijgend en vanuit mondiaal burgerschap. De nieuwe onderwijsvorm biedt onderbouwleerlingen een soepele overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs en daagt zowel leerlingen als docenten uit om multidisciplinair en ervaringsgericht te werken.

Het domeinonderwijs op het Dr. Knippenbergcollege is een onderwijsvorm waarmee de school ruim vier jaar geleden is gestart. Leerlingen met havo- of vwo-advies die zich aanmelden voor 'De Knip', geven aan of ze de reguliere onderbouw willen volgen, of voorkeur hebben voor het domeinonderwijs. Binnen het domeinonderwijs volgen leerlingen twee jaar lang, naast de kernvakken Engels, wiskunde en Nederlands, lessen in de 'leerlabs' Mens & Maatschappij (geschiedenis, aardrijkskunde, staatsinrichting en levensbeschouwing), Mens & Natuur (biologie, natuurkunde en scheikunde), Spaans en Duits. Daarnaast wordt gewerkt in de 'ateliers' Sport, Ontwerpen en Techniek. Het hart van het domeinonderwijs wordt gevormd door 'Persoonlijke Vorming & Mondiaal Burgerschap'. Het Dr. Knippenbergcollege vindt het belangrijk om leerlingen te laten ervaren wat het betekent om wereldburger te zijn en geeft hier onder meer invulling aan door internationale projecten en actieve studiereizen te organiseren.

Binnen het domeinonderwijs wordt een groot beroep gedaan op de zelfstandigheid van leerlingen, die samenwerken in projecten. Onderzoekend leren en een relatie met de praktijk staan hierbij centraal. Domeinonderwijs vraagt om docenten die over de grenzen van hun eigen vakgebied heen kunnen kijken en samen, binnen de door de school benoemde domeinen, meerdere vakken tot een samenhangend en aantrekkelijk aanbod weten te vormen. Omdat leerlingen met een havo- en vwo-advies de onderbouwjaren samen volgen, is een beoordelingsmethodiek ontwikkeld die resultaten weergeeft op zowel havo- als vwo-niveau. De toetsen zijn per 'leerlab' samengestelde toetsen, waaruit valt af te lezen of leerlingen voldoende begrijpen van de diverse onderdelen binnen het 'leerlab', of dat zij misschien nog extra ondersteuning nodig hebben. De methodiek die gehanteerd wordt binnen het domeinonderwijs, is volledig 'in huis' ontwikkeld door kartrekkers Pascale Promper en Henk Boekema, en is drie jaar lang gevolgd in een evaluerend onderzoek door dr. Maaike Koopman, Assistent Professor en Research Coördinator bij het expertisecentrum Eindhoven School of Education, onderdeel van de TU/e.

Meer informatie is verkrijgbaar via Pascale Promper of Henk Boekema: www.drknippenbergcollege.nl (Domeinonderwijs).

visie delen dat 'ontschotting' tussen vakken of zelfs tussen niveaus en/of leeftijden noodzakelijk is. Een welingelichte, actieve, sociale, in de pluriforme democratische rechtsstaat participerende burger wordt je niet in een paar op zichzelf staande lesuurtjes per week. Burgerschapsonderwijs vindt voortdurend plaats en is een samenwerking tussen alle actoren binnen een school. De vraag is hoe je dit vorm geeft in het reguliere onderwijs. Een interessante

aanpak is het domeinonderwijs, zoals dat is vormgegeven door het Dr. Knippenbergcollege in Helmond (zie kader).

Veilige oefenplaats

Duurzaam burgerschapsonderwijs kan alleen ontwikkeld worden vanuit een duidelijke schoolvisie, waarin alle partijen bij kunnen dragen aan burgerschapsvorming en waarin de visie aantoonbaar wordt

© FOTO: CDC

vertaald naar de praktijk. Als je (jonge) mensen wilt uitnodigen om bij te dragen aan een pluriforme, democratische rechtsstaat, zul je daar ook daadwerkelijk ruimte voor moeten bieden in je schoolbeleid. Pas dan is de school de veilige oefenplaats die zij behoort te zijn.

Dit staat overigens ook in het wetsartikel: "Het bevoegd gezag (...) creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden." Vrij vertaald, betekent dit dat een school haar leerlingen (en docenten!) de ruimte moet bieden om zelf ideeën te ontwikkelen, projecten te starten en invloed uit te oefenen op het schoolbeleid en op het lesmateriaal. Net als in de echte maatschappij, waarin je invloed uitoefent op de maatschappij door te stemmen, je verkiesbaar te stellen, al dan niet duurzaam te ondernemen, je te verenigen in vakverenigingen en deel te nemen aan een protestactie.

Tot op zekere hoogte kennen veel scholen dit al. Er zijn op veel scholen leerlingenraden en er is ruimte voor initiatieven, zoals een projectgroep 'duurzaamheid op school'. Er is echter een groot verschil tussen ruimte voor op zichzelf staande projec-

ten, meestal getrokken door een beperkte groep actieve leerlingen, of een schoolcultuur waarin 'oefenen met democratisch burgerschap en sociale cohesie' onderdeel uitmaakt van de dagelijkse praktijk.

Stem van de leerling

De Haagse Hogeschool, waar onder meer basisschoolleraars worden opgeleid, speelt in op een actievere rol en inbreng van studenten met het programma The Student Voice, een project binnen het lectoraat Wereldburgerschap. Uitgangspunt van dit project: "Het is het recht van iedere student zijn mening te geven, gehoord te worden en mee te beslissen, zeker over zaken die hem of haar aangaan. Dat maakt het onderwijs effectiever en betekenisvoller."

Dat het laten horen van je stem niet voorbehouden hoeft te zijn aan oudere studenten, blijkt onder meer uit de aanpak van basisschool Zorgvliet, waar de leerlingen in alle lagen van de organisatie meedenken bij complexe vraagstukken van externe partijen. Directeur Sylke Bosch: "Door kinderen serieus te nemen en ze te betrekken in je eigen organisatie, ze daar een stem in te geven, creëer je

een omgeving waarin kinderen dat op een natuurlijke manier kunnen doen.” Dat dit ook een andere houding en aanpak vraagt dan leraren gewend zijn, is evident. Daarom bepleit Bosch ook meer aandacht voor onder meer gespreksvaardigheden aan de docentenopleidingen.

contact op via: burgerschap@hogeschool-voortoegepastefilosofie.nl. P

Visie én praktijk

Burgerschapsonderwijs vooronderstelt een visie die in de hele school wordt doorleefd. Dat vraagt een grote inspanning en vereist wellicht een cultuuromslag in de school. Ook wordt een groot beroep gedaan op de gespreksvaardigheden en een brede wereldoriëntatie van docenten. Maar tegelijkertijd gebeurt er binnen scholen al heel veel wat het label ‘burgerschapsonderwijs’ verdient. Het is aan scholen om dit goed in beeld te brengen en de onderliggende visie door te ontwikkelen. De HTF kan hierbij ondersteuning bieden. Neem voor een vrijblijvend gesprek

Wilma Mulder

Wilma Mulder is auteur en eigenaar van uitgeverij Taleswapper. Wilma maakt en publiceert dialoogspellen, boeken en educatief materiaal. Binnen het VO is zij werkzaam als burgerschapscoördinator. Vanaf 2019 studeert Wilma bij de HTF, afstudeerrichting Onderwijs.

Wet op het Voortgezet Onderwijs

Artikel 17. Actief burgerschap en sociale cohesie

1. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - a. het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
 - b. het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving;
 - c. het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in gods dienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.
2. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het eerste lid, onder c, genoemde verschillen.

Bokeh - het onscherpe deel van een foto

© FOTO: ANDREW SULLIVAN

Door: Henna Doornekamp

Wanneer tijdens hun romantische vakantie in IJsland een lichtflits door de lucht schiet, worden Jenai (Maika Monroe) en Riley (Matt O'Leary) wakker en ontdekken ze dat alle mensen op aarde verdwenen zijn. Hun strijd om te overleven en zich met deze mysterieuze gebeurtenis te verzoenen, brengt hen ertoe alles wat ze over zichzelf en de wereld weten, te heroverwegen.

"Ik zou eindelijk lekker mijn eigen ding gaan doen!" zei mijn vriend, "Alles leren over hoe te overleven op een eiland. Geen werk meer, niks dat moet, heerlijk!" "Ja, maar...", sputterde ik tegen, "waarvóór zou je dat allemaal nog doen? Er is niemand meer, helemaal niemand!" De discussie barstte los. Stel je voor: wakker worden in een wereld waarin iedereen verdwenen is en je alleen elkaar nog hebt. Net zoals Jenai

was ik veel pessimistischer dan mijn vriend. Mijn vriend zag de mogelijkheden, ik alleen onmogelijkheden. Voor mij leek weinig meer zinvol...

DREIGENDE ONVERBIDDELIJKHEID

De film begint met Jenai en Riley, die een toeristische tour door IJsland doen. Prachtige landschappen, indrukwekkende geisers en verhalen over de geschiedenis van de vroegere bewoners van het eiland passeren de revue. De beelden zijn indrukwekkend en maken dat ik niet kan wachten ooit zelf naar IJsland te gaan. Vooral de majestueuze kracht van de natuur wordt prachtig in beeld gebracht. Maar na een mysterieuze lichtflits heel vroeg in de ochtend, verdwijnen alle mensen van de wereld en verandert het eiland in een dreigende onverbiddelijkheid. Jenai en Riley vragen zich af

wat er gebeurd kan zijn. Is dit de Apocalyps? Waardoor overleven alleen zij dan? Zijn zij uitverkoren? Bestaat God? Allemaal vragen waarop geen antwoord komt, geen verklaring, geen verlossing. Strijdbaarheid en hopeloosheid wisselen elkaar af. Ondanks dat ze samen zijn, zie je al snel de verterende eenzaamheid van vooral Jenai, die zoekt naar verklaringen en haar identiteit.

Bokeh is onscherpte: het onscherpe deel van een foto. Omdat in de film de wereld drastisch is veranderd, werpt het de vraag op wat belangrijk is in je leven. Wat is van waarde? Wat definieert jou? Waar ligt je focus op en wat verkies je te vervagen? Niet alleen de keuze van je focus, maar ook wat je kiest te vervagen, vertelt in belangrijke mate iets over jou.

BETEKENISHORIZON

Ik dacht na over waar mijn focus ligt en wat ik verkies te vervagen en hoe dat zou veranderen in een wereld waarin alleen mijn vriend en ik zouden overblijven. Wie ben je nog, als er verder niemand meer is die kan getuigen van je vroegere leven. Als ook je betekenishorizon compleet verdwijnt? Onze verhalen worden gevormd tegen de achtergrond van de betekenishorizon en zijn altijd onderling verbonden met die van anderen. Ik probeerde me in te beelden dat ik geen verhalen meer zou kunnen maken met anderen. Mijn zelfkennis en zelfontwikkeling zouden praktisch stoppen. Je wordt gevormd door het werk dat je doet, de vriendschappen die je hebt, de studie die je volgt, de kunst die door anderen wordt gemaakt, de cultuur waarin je leeft. Als dit allemaal weg zou vallen, dan lijken er nog maar weinig redenen te zijn om te leven.

De discussie duurde nog lang voort die avond. "Zou jij opgeven, omdat het leven dan weinig zin meer zou hebben?" vroeg mijn vriend. Wellicht is dat waar en moet ik toegeven dat ik niet in staat zou zijn mijn focus te verleggen. Ik kwam tot de conclusie dat mijn focus op anderen ligt, omdat de aanwezigheid van anderen mij een beter en gelukkiger mens maakt en daardoor ook een betere partner. Het kijken van deze film heeft voor mij de sterke verbondenheid met anderen, waar ik me niet altijd diep van bewust ben, weer even op scherp gezet. P

Bokeh - releasedatum: maart 2017 (Verenigde Staten)
directors: Geoffrey Orthwein, Andrew Sullivan)

HENNA DOORNEKAMP

Henna is tweedejaars student aan de HTF in de richting van Toegepast Filosoof en werkt daarnaast twee dagen per week. In haar vrije tijd luistert ze graag podcasts van onder andere: Parel Radio, DOCS en de ISWW. Daarnaast leest en schrijft ze graag.

Denkertje

**Komen we sterker uit
de pandemie dan we
erin zijn gegaan?**

"Was mich nicht umbringt, macht mich stärker"

Friedrich Nietzsche

COVID-19

Boekenplank

Goed handvat om talige macht te herkennen

Over *Cultish: The Language of Fanaticism* van Amanda Montell

Door: Isa Wissink

In de eerste paar decennia van de 20ste eeuw vond er binnen de Westerse filosofie een linguïstische wending plaats. Deze wending markeert een belangrijke verandering in de manier waarop we naar de wereld kijken. Filosofen die deel uitmaakten van deze beweging, zoals Frege, Wittgenstein en Quine, legden de nadruk op de relaties tussen de wereld zoals zij en wij haar ervaren enerzijds, en de taal die we gebruiken om deze wereld te beschrijven.

Taal is essentieel als we elkaar willen begrijpen en ideeën willen overbrengen, maar taal heeft ook eindeloos veel andere rollen. Taal is een reflectie van de manier waarop een taalgroep (een groep mensen die dezelfde taal spreekt) de wereld ziet. Denk aan het aantal woorden die het Nederlands voor 'regen' heeft, of de Samen - een Noord-Europees nomadisch volk - voor 'sneeuw' (maar liefst 180!).

Nieuwe termen

In haar boek *Cultish: The Language of Fanaticism*, analyseert linguïst Amanda Montell het taalgebruik van sektes en sekteachtige (cultish) groepen. Voor buitenstaanders is het vaak onwettelijk dat iemand vrijwillig deel uit wil maken van groepen als de sekte in Jonestown, de Scientology Church of, recenter,

de Qanon-beweging. Waar veel mensen zich niet bewust van zijn, is dat de leiders van deze groepen hun macht uit weten te oefenen door middel van taal. Sekteleider Jim Jones en oprichter van Scientology L. Ron Hubbard creëerden een jargon dat voor buitenstaanders nauwelijks te begrijpen was, maar tegelijkertijd zorgde voor een gevoel van inclusiviteit bij hun volgelingen. Montell wijdt het eerste deel van *Cultish* aan deze klassieke sekteleiders en beschrijft hoe Hubbard niet alleen compleet nieuwe termen bedacht om zijn volgelingen zich speciaal te laten voelen, maar ook bestaande woorden een hele nieuwe betekenis gaf. Als je dan naar een conversatie tussen twee 'scientologen' luisterde, was de kans groot dat je er geen touw aan vast kon knopen.

Politici zijn er ook goed in om taal voor hen laten werken, of ze dat nu bewust doen of niet. Denk aan Trumps slogan "Make America Great Again," of de uitspraak van Geert Wilders over meer of minder Marokkanen. Deze uitspraken blijven hangen. We kiezen onze politieke vertegenwoordigers niet alleen om wát ze te zeggen hebben, maar steeds vaker ook om hóe ze dat zeggen.

Motiverende slogans

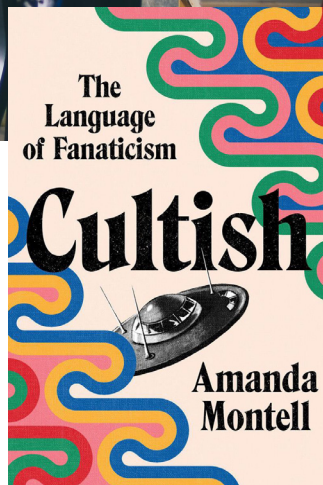
Het tweede deel van het boek neemt een moderne wending, waar Montell haar aandacht richt op bedrijven die, in haar optiek, soortgelijke methodes hanteren om een gevoel van saamhorigheid bij hun medewerkers of klanten te creëren. Veel moderne bedrijven, zoals Starbucks of

© FOTO: JOHNSON WANG

IKEA, zijn succesvol geworden door het cultiveren van solidariteit en loyaliteit onder zowel medewerkers als klanten. Manfred Kets de Vries, een Nederlands econoom en psychoanalyticus die voor dit boek geïnterviewd werd, heeft aangetoond dat taal hier een cruciale rol in heeft gespeeld, in de vorm van motiverende slogans en specifiek jargon.

Deze methodes zijn niet automatisch negatief of manipulerend. Montell schrijft dat een gevoel van verbondenheid essentieel is voor onze samenleving en dat we ons enkel bewuster moeten worden van het feit dat taal een grotere rol daarin speelt dan we vaak denken. Woorden hebben een context en kunnen gebruikt worden om macht uit te oefenen. *Cultish* dient als een goed handvat om dit te leren herkennen. Verder is het een luchtig en grappig boek vol met interessante, persoonlijke anekdotes, afgewisseld met inzichten in de talige kant van sektes, piramidespelen en bedrijven. P

Cultish: The Language of Fanaticism van Amanda Montell

Isa Wissink

Isa is filosofiestudent bij Tilburg University. Ze is vooral geïnteresseerd in sociaal-maatschappelijke filosofie en is momenteel bezig met de master Philosophy of Humanity and Culture.

Week van de Kinderfilosofie

Kun je vrienden zijn met een vreemde?

Door: Marianne Scheeper

Dit jaar is de Week van de Kinderfilosofie van 2 t/m 10 april 2022. Tijdens deze week, aan het begin van de Maand van de Filosofie, is er middels landelijke acties specifiek aandacht voor de kinderfilosofie. Het thema van de week is: 'Kun je vrienden zijn met een vreemde?' Het doel van de Week is om kinderfilosofie op de kaart te zetten, zowel letterlijk als figuurlijk!

Tijdens de Week worden landelijk workshops, lessen en andere filosofische activiteiten georganiseerd voor kinderen. In scholen, bibliotheken, online en op allerlei culturele plaatsen kunnen leerkrachten, (groot-)ouders en natuurlijk vooral kinde-

ren op diverse manieren kennismaken met kinderfilosofie. Voorbeelden zijn: stemmen op je favoriete filosofische kinderboek, meedoen met een gratis online workshop met schrijvers van deze boeken tijdens de 'Boeken 4-daagse' en filosoferen met speciaal voor deze week ontworpen ansichtkaarten met filosofische vragen. Kinderfilosofie wordt letterlijk op de kaart gezet!

Gespreksstarter

Het doel van deze Week is om een breed publiek kennis te laten maken met kinderfilosofie. Een breed aanbod van activiteiten door heel Nederland en Vlaanderen wordt

week van de
kinder
filosofie

samengebracht op één platform. Met het thema sluit de Week aan bij het thema van de Maand van de Filosofie: 'Intieme Vreemden', met de speciaal voor kinderen geformuleerde vraag: 'Kun je vrienden zijn met een vreemde?' Het thema biedt voldoende aanknopingspunten om vanuit verschillende invalshoeken verkend worden en kan een plaats krijgen in burgerschapsonderwijs of lessen mediawijsheid.

Dit jaar zijn er speciaal voor de Week van de Kinderfilosofie zes ansichtkaarten ontworpen met filosofische vragen over dit thema, die gratis ter beschikking worden gesteld aan kinderfilosofen, scholen

of organisatoren van evenementen, die kinderen hiermee kunnen laten filosoferen. De kaarten kunnen als gespreksstarter worden gebruikt met 'intieme vreemden', zoals bewoners van zorginstellingen in de buurt, minder bekende burens, kinderen van een andere school of een nieuwe klasgenoot. Aan de hand van vragen onderzoeken kinderen gezamenlijk een onderwerp, en leren spelenderwijs logisch nadenken, argumenteren en naar elkaar luisteren. Door samen met anderen nieuwe oplossingen te bedenken vergroten ze hun creativiteit. Dit helpt ze bij de ontwikkeling tot volwaardig burger van een democratische samenleving. P

Christianne Verheugd en Marianne Scheeper zijn vorig jaar gestart met de organisatie van de Week van de Kinderfilosofie, vanuit de overtuiging dat filosoferen met kinderen vaardigheden aanleert die onontbeerlijk zijn in een diverse en complexe maatschappij. Leren filosoferen kan bijdragen aan een minder gepolariseerde en vreedzamere samenleving. Inmiddels is de Week ondergebracht bij de Stichting Promotie en Publiciteit Kinderfilosofie. Martin Slagter, oprichter en algemeen directeur van de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie, is Bestuurslid

van deze stichting: "Door hun vermogen zich te verwonderen zijn kinderen misschien wel de beste filosofen die er bestaan!". De Stichting streeft er met de Week van de Kinderfilosofie naar om meer mensen die met kinderen werken en leven hiermee kennis te laten maken en kinderfilosofie op de kaart te zetten.

Kijk voor meer informatie, kijk-, luister- en leestips en hoe je zelf kunt filosoferen met kinderen op www.weekvandekinderfilosofie.nl.

Doen alsof, play pretend. Zo leren kinderen spelenderwijs problemen oplossen en flexibel denken. Met dit in het achterhoofd leek het mij als aankomend Toegepast Filosoof bij uitstek zinvol om ook eens het spel van play pretend te spelen. Gewoon net doen alsof ik geïnterviewd word door de krant voor mijn verdiensten in een fictieve functie binnen een gemeente in het jaar 2030. Even kon ik voelen hoe het zou zijn als ik mijn ambities in de toegepaste filosofie waargemaakt zou hebben. Eerlijk? Het voelde geweldig, inspirerend en bovenal motiverend! Ik kan het iedereen aanraden.

de Volkskrant

Integraal Beleidsadviseur Transitie Henna Doornekamp, over haar missie en visie: ‘Zeg nou zelf, de weg waarop we zaten, kon maar één kant op. De verkeerde.’

VAN ONZE CORRESPONDENT, 26 januari 2030

Toen Henna Doornekamp nog student was aan de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie in Utrecht, had ze nooit durven dromen dat ze het voor elkaar zou krijgen: de mogelijkheid om haar droom werkelijkheid te laten worden in de nieuw gecreëerde functie van Integraal Beleidsadviseur Transitie binnen de gemeente Ede. Haar missie: een wendbare, flexibele gemeente die vanuit vertrouwen de burger steunt en faciliteert, waar de menselijke maat weer bestaat en waar gezien wordt wat écht van waarde is.

De cultuuromslag binnen de gemeente, die ontstaat niet zomaar. Wat was jouw missie en ben je erin geslaagd je doelstelling te bereiken?

“Een cultuuromslag ontstaat zeker niet zomaar. Dit was een kwestie van lange adem. Mensen kunnen niet gedwongen worden tot anders denken en werken. Het belangrijkste was om de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren,

zodat we mensen vanuit een intrinsieke motivatie meekregen. Het was mijn wens om als gemeente vooral een faciliterende rol te hebben. Er werd ook onvoldoende tijd genomen om experimenten onderdeel te laten worden van de cultuur binnen onze organisatie. Mijn doelstelling was om een van de eerste gemeentes te worden, die belangrijke waarden van de burger helpen realiseren. Maar ook om een wendbare gemeente te zijn,

© FOTO STEVE ADAMS

die vanuit vertrouwen maatwerk levert en waarbinnen bureaucratistische principes instrumenteel zijn en vooral niet leidend. Niet door alles zelf uit te vinden, maar ook door je ogen open te houden voor succesvolle experimenten elders. Dit is mijns inziens gelukt, mede doordat ik de verbindende kwaliteiten bezit om ideeën en inzichten door te vertalen naar de context van onze gemeente en daar de juiste mensen bij weet te vinden.”

Je bent destijds aan de slag gegaan in een nieuw gecreëerde functie van Integraal Beleidsadviseur Transitie. Waarom was deze nieuwe functie nodig?

“Wat ik veel zag was ‘hokjesdenken’. Ieder dacht binnen zijn eigen specialisatie en volgens zijn eigen regels en kaders, met de beste bedoelingen overigens. Maar zo zit de wereld niet in elkaar. Alles hangt

met elkaar samen. Transitie op verschillende terreinen vragen om een totaal verschillende aanpak, maar bezitten wel gemene delers. Om een transitie van de grond te krijgen, heb je draagvlak nodig. En tijd en geld om op allerlei gebieden te experimenteren. Je moet burgerinitiatieven ondersteunen en mensen met lef waarderen: mensen die op een holistische wijze denken en die geld en bureaucratie als middel zien en niet als doel! Ik denk dat ik in deze nieuwe functie in staat ben geweest om waarden en de menselijke maat te agenderen.”

Je hebt door je gedurfde, vernieuwende ideeën een cultuuromslag van de grond weten te krijgen. Door wie heb je je laten inspireren?

“Tijdens mijn studie maakte ik kennis met de ideeën van denkers als de Franse filosoof en antropo-

loog Bruno Latour en met prof. dr. Arjo Klamer, die bij de HTF onder andere het vak Andere Economie doceerde. Daarin stond de waarden-economie centraal. Ook Jan Rotmans, hoogleraar Transitiekunde, is een bron van inspiratie geweest. Bruno Latour spreekt over het ‘Parlement van de Dingen’. Grote uitdagingen als klimaatverandering en de opwarming van de aarde dwingen ons anders na te denken over wetenschap, politiek en bestuur. Gezien het feit dat je je als beleidsmaker laat informeren door experts en specialisten, is het goed dat we kritisch hebben gekeken naar de manier waarop we dat doen. Informatie inwinnen is één, maar hoe je deze interpreteert en welke visie je daarbij hanteert, is twee. Latour pleit voor een wereldbeeld waarin de aarde als een geheel van alle levende en niet-levende entiteiten wordt beschouwd. Het besef

dat niets op zichzelf staat, is in dit wereldbeeld cruciaal. Ik vind het zeer belangrijk dat via de onderzoeksgegevens, specialisten en deskundigen al deze entiteiten vertegenwoordigd worden. Transities op gebieden als energie, zorg, onderwijs, klimaat etc. vragen om een holistische visie.”

“Ik ben in deze nieuwe functie in staat geweest om waarden en de menselijke maat te agenderen.”

“Een andere inspirerende visie die steeds terugkomt in mijn functie als Integraal Beleidsadviseur Transities, is die van Arjo Klamer. Hij is een groot pleitbezorger van een waardengerichte economie. Het goede doen (doing the right thing, naar zijn gelijknamige boek) is gericht op waarden die voor jou belangrijk zijn. Ik heb duidelijk willen maken dat geld belangrijk is in onze gemeente. Geld helpt ons om doelen te bereiken, projecten te realiseren, experimenten op te zetten en uit te voeren. Maar nooit moet vergeten worden waar het ons uiteindelijk allemaal om te doen is. Veel bureaucratische regels en procedures zijn binnen de gemeente ontstaan vanuit wantrouwen en de behoefte aan controle en zekerheid. Tegelijkertijd werden de échte waarden mistig. Waar doen we het allemaal voor? Naast het voeren van Socratische gesprekken (ik ben tenslotte Toegepast Filosoof), hebben we ook daadwerkelijk actie ondernomen om vanuit gedeelde waarden te werken. Met durf en moed hebben we veel bureaucratische regels geschrapt en zijn we met meer vertrouwen naar de burger toe gaan werken.”

“Niet in laatste plaats is ook Jan Rotmans een grote inspiratiebron voor mij geweest. In zijn boek *Omarm de Chaos* zet hij uitvoerig uiteen dat chaos bij transities hoort. Je moet hier niet bang voor zijn, maar deze chaos juist omarmen.

Het is een kans om dingen wezenlijk anders te gaan doen. Door kleinschalig te experimenteren met nieuwe projecten, en deze vervolgens op te schalen en te integreren in onze organisatie, hebben we in Ede veel mooie dingen gecreëerd!”

Hoe zie je in de gemeente Ede terug dat er nu een Integraal Beleidsadviseur Transities is?

“Leuke vraag! Er zijn zoveel prachtige dingen gebeurd. Er is bijvoorbeeld in een wijk in Bennekom een burgerraad ingesteld die de wijk vertegenwoordigt richting ons als gemeente. We zijn ervan overtuigd dat de mensen in de wijk zelf het beste weten wat ze nodig hebben en wat voor hen van waarde is. Bij het bouwen van woningen zijn we inmiddels overgegaan op circulair bouwen. De landbouwgrond in de gemeente wordt gebruikt voor het verbouwen van gewassen die weer gebruikt kunnen worden voor het vervaardigen van deze bouwmaterialen. Signalen die wij terugkrijgen, zijn dat mensen weer vertrouwen hebben in hun gemeente en zich gehoord, gezien en gesteund voelen in plaats van tegengewerkt. Veel experimenten van mensen ‘in het veld’, zoals zorgprofessionals in de jeugdzorg, zijn inmiddels met succes geïmplementeerd, waardoor burgers de zorg krijgen waar ze recht op hebben.”

“Je zou kunnen zeggen dat we in Ede bezig zijn een utopie te realiseren. De definitie van een utopie mag dan wel zijn: ‘onmogelijke werkelijkheid’, maar wij zijn als gemeente Ede met vereende krachten toch erg dicht in de buurt gekomen! Ik hoop dat we een voorbeeld zijn voor zowel andere gemeenten als voor de landelijke overheid, door te laten zien dat het wel degelijk anders kan. Sterker nog: anders moet! Dat is mijn missie.” P

1. Latour, B. (2020). *Het Parlement van de Dingen*. Boom Filosofie.
2. Klamer, A. (2017). *Doing the Right Thing*. Ubiquity Press.
3. <https://www.lerenfilosoferen.nl/socratische-methode/>
4. Rotmans, J. (2021). *Omarm de chaos* (5de editie). De Geus.
5. <https://www.ensie.nl/betekenis/utopie>

Oorlog en vrede

Wil je een oorlog uitroeien, roei dan het patriottisme uit.

Lev Tolstoj

Schrijvers kunnen niet zo snel schrijven als regeringen oorlog voeren, want schrijven vereist denkwerk.

Bertolt Brecht

In oorlogen sneuvelt de waarheid als eerste.

Aischylos (525 - 456 v. Chr.)

Vrede is niet de afwezigheid van oorlog. Vrede is een deugd, een geestestoestand, een dispositie voor goede daden,

vertrouwen en recht.

Benedictus de Spinoza

Als er onder de sterfelijke mensen iets bestaat dat uitgeroeid moet worden en dat ieder verplicht is met alle wettige middelen tegen te gaan en te helpen voorkomen, dan is het zonder twijfel de oorlog.

Desiderius Erasmus

Een staat van oorlog dient slechts als excuus voor binnenlandse tirannie.

Alexander Solzjenitsyn

Oorlog is een laffe vlucht uit de problemen van de vrede.

Thomas Mann

NIEUWS UIT DE HTF

ONDERWIJSLOCATIE

DALTONLAAN

Sinds eind februari van dit jaar is er weer 'live' onderwijs op locatie mogelijk. Daar zijn we heel blij mee, want onderwijs, en zeker filosofieonderwijs, dient genoten te worden in de fysieke nabijheid van docent en medestudenten. Voor de rest van dit studiejaar is onze onderwijslocatie: Daltonlaan 200 (bachelor) en Daltonlaan 500 (premaster). Helaas bleek onze reguliere locatie aan de Vondellaan in Utrecht dit jaar niet meer beschikbaar. De directie zoekt momenteel naar een geschikte locatie voor de komende jaren.

EERSTE AANZET ONTWIKKELING

HTF-EXPERTISECENTRUM

24 februari was de eerste van een reeks docentenbijeenkomst van HTF-docenten. Bedoeling van deze bijeenkomsten is om de cohesie van het docententeam te bevorderen en HTF-docenten bij elkaar 'in de keuken' te laten kijken. De eerste bijeenkomst werd geleid door dr. Jos Kessels, die met zijn collega's de socratische gespreksvoering in praktijk bracht. De bijeenkomst werd door alle aanwezigen als zeer positief ervaren. De docentenbijeenkomsten kunnen op termijn uitgroeien tot de ontwikkeling van HTF-expertisecentrum, van waaruit - op aanvraag - dienstverlening op het gebied van toegepaste filosofie plaats kan vinden.

ONTWIKKELING MASTER TOEGEPASTE FILOSOFIE

De ontwikkeling van de Master Toegepaste Filosofie is in volle gang. De master zal bestaan uit een tweejarige opleiding van 30 EC per jaar. Het gaat om een duale opleiding, waarbij de studenten opdrachten in hun eigen werkkruis dienen uit te kunnen voeren. Met ingang van studiejaar 2022/2023 wordt in ieder geval gestart met het eerste jaar. Er wordt naar gestreefd om in de loop van april het accreditatiedossier gereed te hebben en de accreditatieaanvraag de deur uit te doen, zodat het NVAO-panel nog dit studiejaar op bezoek kan komen. Sjoerd Slagter (coördinator master) en Dirck van Bennekom (beleidsmedewerker) bereiden de accreditatie inhoudelijk voor.

AFSTUDEERDERS

Sinds de uitgave van het vorige nummer is er één student afgestudeerd aan de HTF, in de afstudeerrichting Economie en Duurzaamheid.

WOUTER VISSER Het afstudeerwerk van Wouter bestaat uit een Beroepsproduct en een Verantwoordingsverslag. Het Beroepsproduct is zgn. (meningvormend) 'C-stuk', zoals dat binnen Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht gehanteerd wordt. Wouter bespreekt in dit stuk de vraag in hoeverre de provincie Utrecht met haar inclusieve aanpak van de energietransitie bijdraagt aan de haalbaarheid, betaalbaarheid en rechtvaardigheid van de verduurzaming van huizen van particuliere woningeigenaren. Op basis van zijn bevindingen formuleert Wouter een advies aan GS. De gehanteerde onderzoeksmethode en filosofische deliberaties worden uitvoerig beschreven in het Verantwoordingsverslag.

In de nummers van Phronèsis besteedt de redactie geregeld uitgebreid aandacht aan afstudeerwerkstukken van HTF-studenten, bijvoorbeeld d.m.v. een interview met de afgestudeerde.

“Taalgebruik zegt veel over hoe iemand denkt”

Interview met toegepast filosoof Dillon de Groot

Door: Alex Passchier

Dillon de Groot studeerde van 2016 tot 2020 aan de Hogeschool voor Toegepaste Filosofie en was een van de eerste studenten die zijn diploma behaalde. Tegenwoordig is hij werkzaam als toegepast filosoof en mediator bij het Conflictcentrum Nederland (zie kader). Dillon beschouwt zichzelf als een jonge filosoof met belangstelling voor vele perspectieven, filosofisch en niet filosofisch. Met een onuitputtelijke nieuwsgierigheid leert hij graag over de wereld en onderzoekt hij hoe dingen werken. Het gaat hem erom dingen te bereiken in deze wereld en hij enthousiasmeert graag anderen om met hem mee te denken.

Ik spreek Dillon online via een verbinding in Teams en vraag hem hoe hij er destijds in geslaagd is een stageplaats te vinden.

VERTROUWEN

“Ik was inderdaad een van de HTF-studenten van het eerste uur. In 2016, het jaar waarin ik begon, ging net het tweede jaar van start. We moesten nog veel zelf uitvinden toen. Zo heb ik flink moeten buffelen om een stageplaats te bemachtigen. Ik wilde iets in het lokale bestuur, liefst bij een kleinere gemeente, waar de lijnen wat korter zijn. Zo kwam ik uit bij de gemeente Middelburg, in de buurt van mijn woonplaats Vlissingen. Ik heb toen heel wat mailtjes verstuurd en heel wat nagebeld, en uiteindelijk kwam ik er dan toch door en mocht ik op gesprek komen. De aanhouder wint, in mijn geval althans. In het gesprek ging het eerst over wat algemene dingen, wat ik wilde leren en hoe ik mijn opleiding daarbij wilde gebruiken. En dan komt de vraag naar voren hoe dat

er precies uitziet, die filosofie. Gelukkig waren er bij verschillende vakken casussen uit de gemeentepolitiek behandeld, dus daar kon ik wel wat over vertellen. Ik had het ook over de rol van vertrouwen in samenwerkingsverbanden en dat sprak heel erg aan, zeker tegen de achtergrond van de participatietrajecten die in Middelburg liepen, waar het wederzijdse vertrouwen juist ver te zoeken was. Eigenlijk was dat een heel makkelijk gesprek. Ik probeerde specifiek filosofisch jargon als ‘conceptueel denken’ en ‘expliciteren van vooronderstellingen’ zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij het bekende gemeentelijke jargon en gemeentelijke casussen. Als primaire taak van de toegepast filosoof noemde ik ‘de ontmaskering van schijnbare vanzelfsprekendheden’. Dat sprak aan, zeker toen ik die taak kon toelichten met concrete casussen en de rol daarin van thema’s als ‘vertrouwen’ en ‘respect’.”

**“ALS PRIMAIRE TAAK
VAN DE TOEGEPAST
FILOSOOF NOEMDE IK
‘DE ONTMASKERING
VAN SCHIJNBARE
VANZELFSPREKEND-
HEDEN’.”**

**DRIEËNDEERTIG PRO-
CENT ZWARTE PIETEN**

“Bij de gemeente Middelburg kon ik meedraaien in het kern-team voor de Omgevingswet, dat zich specifiek bezighield met een goede organisatie van de overheids- en burgerparticipatie. Concreet ging het erom de samenwerking tussen overheid en burger te bevorderen. Want die werkte totaal niet in Mid-

delburg. Tijdens mijn stage ging de gemeente in gesprek met de burgers, onder meer tijdens informatie- en inspraakavonden. Daar heb ik tijdens mijn stage aan mogen bijgedragen en ik kreeg ook de mogelijkheid aan veel andere zaken te snuffelen. Dat was een soort ontdekkings-tocht voor mezelf. Heel leuk om te doen. Zo heb ik ook deelgenomen aan de zogenaamde zwartepieten-gesprekken. Daarbij ging het ook om de samenwerking van de gemeente met de burgers. De vraag was welk profiel de gemeente wilde uitstralen en wat de verschillende betrokken organisaties zelf wilden. Kun je als lokale overheid wel bepalen hoeveel zwarte pieten en hoeveel roetveegpieten er bij manifestaties mogen optreden? Wij kwamen op een gegeven moment uit op drieëndertig procent ‘echte’

zwarte pieten die nog toege-
staan waren.

**PARTICIPATIE-
TRAJECTEN**

Ik heb mijn afstudeerprogramma ook bij de gemeente Middelburg gedaan. Daarvoor heb ik aangehaakt bij twee participatietrajecten die al liepen bij de gemeente: Cleene Hooge en Trekdiijk. Cleene Hooge is een stuk natuur in Middelburg, dat aangekocht was door de gemeente om huizen te bouwen. Sommige inwoners zijn daar geen voorstander van en er is een stichting ‘de Cleene Hooge’ die zich inzet voor het behoud van het natuurlandschap. Trekdiijk is een gebied met agrarische gronden dat de gemeente Middelburg had aangekocht, met als doel op deze gronden een bedrijventerrein te ontwikkelen. In de twintig jaar vanaf aankoop

CONFLICTCENTRUM NEDERLAND

Het Conflictcentrum Nederland is een organisatie die onafhankelijk advies en begeleiding biedt bij ongewenste omgangsvormen en conflicten binnen organisaties. Het centrum is gespecialiseerd in onderzoek, mediation, (team)training en casuïstiek voor Vertrouwenspersonen.

De organisatie biedt onder meer ondersteuning bij geëscaleerde echtscheidingen, conflicten op de werkvloer, en conflicten tussen teamleider en management. Ondersteuning kan bestaan uit juridisch advies, maar ook uit individuele coaching en trainingen op het gebied van communicatieve en conflictvaardigheden.

van deze gebieden was de politiek en dus ook de burger van inzicht veranderd. Dat maakt het ontzettend lastig, want de gemeente leeft op continuïteit en voorspelbaarheid. De gemeente moet hier een lastige keuze maken: of per traject een grote financiële schuld accepteren of ontevreden burgers. Ik heb daar een adviesrapport over geschreven en onlangs bleek dat ze echt wat met mijn aanbevelingen gedaan hebben. Ze hebben nu hele functionele kaders opgesteld om die participatietrajecten een grotere kans van slagen te geven. Precies zoals ik geadviseerd had. De gemeente stelt nu: dit zijn de afspraken die zijn gemaakt en die gaan we nakomen”

**“IK KOM IN MIJN WERK
VEEL FILOSOFISCHE
CONCEPTEN TEGEN.”**

CONFLICTCENTRUM NEDERLAND

Via de hockeyvereniging waar Dillon lid van is, kwam hij aan zijn huidige baan als toegepast filosoof bij het Conflictcentrum Nederland. Er was op een gegeven moment onrust in het hockeyteam ontstaan en Dillon raakte in gesprek met een van de ouders over de vraag hoe je goed omgaat met conflicten.

“Ik had geen flauw benul wat die ouder voor werk deed, maar daar kwam ik gaandeweg het gesprek wel achter. Op basis van de zwartepieten-discussie in Middelburg en de participatietrajecten had ik wel een visie ontwikkeld op hoe conflicten ontstaan. Juist door de vele meningsverschillen die daar speelden. Eén quote is me uit die tijd altijd bijgebleven en dat is dat vrede een reeks aan conflicten is waar je goed mee om bent gegaan. Dat is iets anders dan de afwezigheid van conflicten. Door die ouder kwam ik in contact met Conflictcentrum Nederland, waar ik na een sollicitatiegesprek als toegepast filosoof aan de slag kon. Wij vormen een soort maatschap en bemiddelen onder meer bij conflicten binnen teams en op de werkvloer. Onze klanten zijn vaak maatschappelijke organisaties. Zij hebben een probleem en dat willen ze graag opgelost hebben.”

TAALGEBRUIK

“We doorlopen met een klant het volgende proces. Een potentiële klant heeft een probleem en op de een of andere manier komt deze bij ons uit. Als na een eerste gesprek de klant denkt dat wij hun probleem kunnen oplossen en wij denken dat ook, dan brengen we een offerte uit en gaan we aan de slag. We beginnen dan met het probleem te definiëren: wat is er nu precies gaande? Daarvoor houden we met alle betrokkenen individueel

een interview, om geen enkel gezichtspunt te missen. Ik werk vaak samen met één andere collega, een mediator, met wie ik een goede klik heb. We geloven dat alles wat objectiever wordt als je er met vier ogen naar kijkt. Bij die interviews kom je al van alles tegen en kan ik mijn vaardigheden als toegepast filosoof goed gebruiken. Vooral door het stellen van de juiste vragen en zodoende alle relevante informatie naar boven te halen. Dat gaat niet altijd makkelijk. Ik let in die gesprekken goed op het taalgebruik dat gehanteerd wordt. Gebruikt iemand bijvoorbeeld 'kunnen' en bedoelt hij 'mogen'? Of omgekeerd? Het taalgebruik zegt veel over hoe iemand denkt. Het is voor ons heel belangrijk om te achterhalen hoe er binnen het team gedacht wordt. Want dan kunnen we begrijpen waar de wrijving vandaan komt."

HEFTIGE SITUATIES

"Na de interviews schrijven we dan eerst een rapport, waarin we alle informatie uit de interviews samenvatten. Vervolgens organiseren we groepsessies en geven we individuele begeleiding. Om tot een oplossing te komen, maak ik vaak gebruik van 'co-creatie' zoals Sjoerd Slagter dat in zijn modules bij de HTF aanreikt. Het gaat erom dat het team zelf nieuwe afspraken maakt en het conflict oplost. Gaandeweg nemen wij als begeleiders steeds meer afstand en vervullen we in de groepsessies de rol van scheidsrechter. Soms leidt dat wel tot heftige situaties, ja. Je voelt aan het begin van die groepsessies de spanning vaak

oplopen. Soms barst die spanning ook uit. En dat is niet altijd slecht. Door zo'n uitbarsting komt er vaak heel veel informatie vrij. De kunst is natuurlijk wel om dat in goede banen te leiden. Zo'n groepsessie met een heel team lijkt ergens wel op een socratisch gesprek, in die zin dat we op zoek zijn naar gemeenschappelijke waarden. Maar we noemen het niet zo. We benoemen sowieso de gespreksmethode niet die we hanteren. Je zou kunnen zeggen dat het team dit gesprek al veel langer voert, maar er zelf niet uitkomt. De kernbeweringen en hoofdvragen liggen al op tafel, maar worden niet als zodanig benoemd. Het is aan ons een constructief gesprek op gang te brengen en de teamleden te laten vertellen wat zij belangrijk vinden. Ik kom in mijn werk veel filosofische concepten tegen, zoals de ethische begrippen 'intentie' en 'resultaat'. Daar kan veel spanning tussen bestaan. 'Ja, maar, ik bedoelde het toch goed.' Terwijl het resultaat heel slecht was. Dat kan veel wrijving opleveren in een team. En daar hebben we het dan over. Als toegepast filosoof help ik mensen hun abstracte ideeën over bijvoorbeeld respect en vertrouwen concreet te maken. Ik vraag dan bijvoorbeeld welk concreet gedrag zij als respectvol beschouwen en welk concreet gedrag niet. Dat is mijn grootste toegevoegde waarde als toegepast filosoof. P

Alex Passchier

Alex zit in het 4e jaar van de HTF en werkt als communicatieadviseur in de ouderenzorg. Daarnaast is hij actief op het snijvlak van video games, filosofie en communicatie.

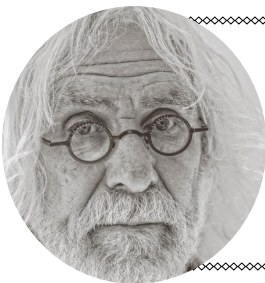
Soms kunnen dingen raar lopen

Door: Arend Steunenberg

De dichteres Anna Achmatova werd geboren in een dorpje in Oekraïne. Ze bezocht het keizerlijke gymnasium in de buurt van Sint Petersburg. Ze was vaak op de Krim bij Sebastopol. Ze behoorde tot 'het dichtersgilde', waarvan ook dichters als Gorodetski, Mandelstam en Goemiljov lid waren. Met de laatstgenoemde is ze van 1910 tot 1918 getrouwd geweest. In 1912 werd hun zoon Lev geboren.

De filosoof Isaiah Berlin werd in 1909 in Riga geboren en bracht een deel van zijn jeugd door in St. Petersburg. De familie Berlin vluchtte in 1921 naar het Verenigd Koninkrijk. Berlin werkte in de oorlog voor de Britse geheime dienst. In 1945 was hij een paar dagen in St. Petersburg en kwam min of meer toevallig met Achmatova in contact. Ze praatten een hele nacht met elkaar. Achmatova vertelde over haar meisjesjaren, haar huwelijk en de executie van haar man. De Sovjets stonden haar niet meer toe te publiceren. Zij droeg haar gedichten voor. Ze praatten over hun beider passie voor de grote Russische schrijvers. Achmatova bekende haar eenzaamheid en hij vertelde over Londen. De volgende ochtend om elf uur ging Berlin terug naar zijn hotel. Hij was zozeer onder de indruk van haar persoonlijkheid dat hij zichzelf op het hotelbed liet vallen en uitriep: "Ik ben verliefd, ik ben verliefd!"

Stalin was minder gelukkig met het bezoek van de Britse geheimagent aan Achmatova. De dag na Berlins vertrek werd als represaille Achmatova's zoon gevangen genomen. Tien jaar bracht Lev Goemiljov door in goelagkampen op de Russische steppe. Hij nam zijn moeder de ontmoeting met Berlin tot aan haar dood kwalijk. In de barre goelag vroeg hij zich vol wrok af hoe een mens in zoveel ontberingen kon overleven. Hij trok een parallel tussen zijn leven en dat van het Russische volk. Na zijn vrijlating bestudeerde hij de Centraal-Aziatische nomaden en kwam tot de conclusie dat Russen een genetische suprematie bezitten om in barre omstandigheden te overleven. Die theorie paste uitstekend bij de machtspolitiek van niemand minder dan Vladimir Poetin. Lev Goemiljov werd een van de denkers waarnaar Poetin tot op de dag van vandaag verwijst als filosofische basis van zijn geopolitiek. Berlin, de filosoof van de vrijheid, accepteerde geen superioriteit van bepaalde culturen over andere. Hoe cynisch is het dat juist hij door een bezoek aan Achmatova deze bizarre keten van gebeurtenissen in gang heeft gezet. Door zijn bezoek ontwikkelde zich ideeëngoed dat door een autocraat wordt gebruikt als filosofische grondslag voor de bezetting van een vrij land. Het land waar Achmatova zo van hield. **P**

Arend Steunenberg

Arend studeerde slavistiek aan de Universiteit van Amsterdam met als hoofdvak Russisch en als bijvak Tjechisch. Hij studeerde een jaar Russisch aan de universiteit van St. Petersburg en heeft o.a. onderwijsprojecten begeleid in Bulgarije.

Oorlog en vrede

Eén dode is een tragedie, één miljoen doden is statistiek.
Jozef Stalin

Vrede, als zij ooit zal bestaan, zal niet voortkomen uit een angst voor oorlog, maar uit een liefde voor vrede.
Julien Benda (filosoof)

*Om gelukkig te leven moet je in oorlog leven met je passies
en in vrede met de passies van anderen.*
Socrates

Wanneer de macht van de liefde de liefde voor de macht overwint, zal de wereld vrede kennen.
Jimi Hendrix

Gefluisterde woorden hebben meer invloed op de wereldgeschiedenis, dan slagschepen en de zwaarste kanonnen.
Ernst Hohenemser

Zij die de vrede liefhebben, dienen zich even effectief te organiseren als zij die van oorlog houden.
Martin Luther King jr.

Iedere oorlog is een symptoom van de mislukking van de mens als denkend dier.
John Steinbeck

#maakwerkvanfilosofie

HTF Hogeschool voor Toegepaste Filosofie

HTF

UTRECHT | DEELTIJD | MAATWERK | VERSNELD | LAAG INSTELLINGSTARIEF | ERKEND | LESBEVOEGHEID
FILOSOFIE EN BURGERSCHAP | KLEINSCHALIG | BLENDED LEARNING | LOSSE MODULES ALS PROEFPERIODE

De HTF is de eerste beroepsopleiding in Toegepaste Filosofie in Nederland. In een zgn. 'moeibare samenleving' zijn normale en rationale professionele nodig die goed kunnen analyseren, conceptueel kunnen denken en die niet-filosofen kunnen helpen met complexe problematiek in de dagelijkse praktijk. De HTF leidt op tot Toegepaste Filosoof op het gebied van o.a. bestuur, economie, duurzaamheid en media. De opleiding Onderwijs leidt op tot docent met een 2e graads bevoegdheid Filosofie en Burger(s)chap.

- BACHELOR EN (PRE)MASTER TOEGEPASTE FILOSOFIE

- ONDERWIJS DOCENT FILOSOFIE EN BURGERSCHAP
2E GRAADS BEVOEGD

- LOSSE MODULES / VRIJE STUDIERICHTING / TUSSENJAAR

I DIDN'T COME
FROM YOUR RIB,
YOU CAME FROM MY

VAGINA

Kun je ook
nadenken
als je in
de put
zit?

#pas(p)op!

het Huisdorpium.nl

WELCOME TO THE FUTURE

without truth you are the looser.

Filosofie op straat

Filosofie is overal. Deze rubriek bevat voorbeelden van filosofie in het dagelijks leven. Kom je zelf een goed voorbeeld van 'filosofie op straat' tegen? Stuur het aan de redactie en wij plaatsen het hier (phronèsis@hogeschoolvoortoegepastefilosofie.nl).

Als jij geen
fouten maakt,
mag je over mij
oordelen.

(Inge v.d.W-S)

